

УДК [159.96::355.4]“2014-2020”
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/3.8>

Кмін А.О.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

РОЛЬ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ У БОЙОВИХ ДІЯХ НА СХОДІ УКРАЇНИ (2014–2020)

У статті розглядається основні завдання інформаційної війни Російської Федерації проти українського народу та керівництва України під час Антитерористичної операції в період 2014-2020 р.р. Автор розглядає питання ролі фахівців військово-гуманітарного профілю, а саме фахівців з морально-психологічного забезпечення та цивільно-військового співробітництва, у підготовці та безпосередньо у бойових діях на сході нашої держави. Їх протидію російській інформаційній війні, яку проводить противник проти України, спрямовуючи її на такі напрямки: дезінформування, залякування та створення прихильності мирного населення до російських загарбників.

Визначено, офіцери з морально-психологічного забезпечення відповідають за здоровий військовий клімат у колективі, уникнення правопорушень та морально-психологічний стан кожного військовослужбовця. Також вони опрацьовують та доводять інформацію, задля недопущення розповсюдження неправдивих чуток та новин, які можуть викликати паніку та сприяти правопорушенням. Цивільно-військове співробітництво також відіграє важливу роль. На відміну від морально-психологічного, фахівці тісно спілкуються з місцевим населенням та керівництвом. Їх робота спрямована на забезпечення умов виконання бойових завдань та допомогі місцевому населенню у вирішенні проблемних питань та уникнення непорозумінь.

Опрацьована література надає можливість зробити висновок, що військові фахівці з військово-гуманітарного профілю відіграють значну роль у забезпеченні бойової готовності підрозділу. Вони створюють належні умови для військових і місцевих у зоні проведення бойових дій.

Ключові слова: Збройні Сили України, морально-психологічне забезпечення, робота з особовим складом, бойові дії, ООС (АТО).

Постановка проблеми. Ретроспектива військового мистецтва чітко показує, що перевага в сучасному озброєнні, військовій техніці чи новітніх інформаційних технологій беззаперечно є складовими успішного виконання бойового завдання, однак поруч з тим психологічна стійкість військовослужбовців та колективу, відданість Батьківщині є невід’ємним фактором у перемозі над противником. Саме агресія з боку Російської Федерації підкреслила необхідність у визначенні морально-психологічного забезпечення як одним із пріоритетних напрямків роботи структур по роботі з особовим складом (в подальшому – структур морально-психологічного забезпечення діяльності військ). Тому, виходячи з вищезазначеного, аналіз та узагальнення бойового досвіду фахівців з військово-гуманітарного профілю надає можливість визначити основні цілі та завдання поставленні перед військовослужбовцями цих структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід морально-психологічного забезпечення постійно знаходиться в полі зору як вітчизняних

так закордонних науковців. Зокрема, у науковій статті «Особливості морально-психологічного забезпечення військ (сил) в умовах реорганізації Збройних Сил України» [4] автор, Гозуватенко Г.О., розкриває основні чинники, які впливають на морально-психологічне забезпечення військ (сил). Він стверджує, що МПЗ спрямоване на підтримання високої боєздатності та готовності військ до виконання бойових завдань шляхом створення морально-психологічного стану власних військ і морально-психологічного пригломшення військ противника. В свою чергу, управління морально-психологічного забезпечення повинно забезпечити повне використання морально-психологічного потенціалу своїх військ для забезпечення виконання поставлених перед ними бойових завдань у встановлені терміни.

У науковій праці Стасюка В.В. [5] розкриваються сучасні погляди на організацію та проведення заходів психологічного забезпечення застосування військ (сил) в системі морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення операцій (бойових дій) Збройних Сил

України. Автор зазначає основну мету, завдання психологічного забезпечення, а також зосереджує увагу на трьох групах категорій: індивідуального, групового та інтегрованого рівнях.

Варто звернути увагу й на роботу науковця Алещенка В.І. [6], який висвітлює актуальні проблеми психологічного забезпечення в ЗС України. На основі проведеного аналізу, автор окреслює сильні і слабкі сторони системи МПЗ, а також надає пропозиції щодо удосконалення психологічного забезпечення у ЗС України.

Не меншої цікавості підлягає робота авторів Капінуса О.С. та Романишина А.М. [7], в якій, на основі практичного досвіду в складі груп психологічного забезпечення, описуються проблемні питання та шляхи їх вирішення щодо проведення психологічного забезпечення в одному із батальйонів територіальної оборони перед убуттям підрозділу до місця виконання бойового завдання. А також, пропонуються використання заходів для недопущення погіршення морально-психологічного стану військовослужбовців.

Цікавою для ознайомлення є стаття Пітера Матсона [8] в якій обговорюються методи та засоби захисту від російських психологічних операцій. Автор описує основні принципи сучасних російських психологічних операцій, які базуються на сприянні деградації оборонних можливостей супротивника, послаблюючи довіру до військового та цивільного керівництва, приховування власної мети конфлікту та війни тощо.

Метою статті є узагальнення досвіду фахівців з військово-гуманітарного профілю в ході Операції Об'єднаних Сил (АТО).

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2014 року українською армією ведеться активне протистояння агресивним діям Російської Федерації. Анексія Кримського півострову, утворення квазі-республік ДНР та ЛНР – це все наслідки агресії зі сторони РФ.

Однак окрім бойових дій на сході нашої держави, російськими пропагандистами активно ведуться дії в інформаційному просторі. Використання інтернет ресурсів, а також друкованої продукції широко використовується ворогом у війні проти України та її населення.

Підготовка інформаційного поля до війни проти української державності розпочалась ще в 2013 році. Російським керівництвом почали застосовуватись словосполучення «на Україні», яке використовується до територій з умовними кордонами, але не суверенних держав. Також пропагандистами розповсюджувались історії про

бандерівців та націоналістів, які знущаються над російськомовним населенням України. Неодноразово у новинах на українському телебаченні звертали увагу на наявність «зелених чоловічків», які знаходились на території Кримського півострову, з метою забезпечення вільного волевиявлення кримчан та проведення референдуму, щодо приєднання Криму до РФ [2].

Результативність проведення пропагандистської діяльності на населення східної території України можливо проаналізувати за допомогою соціального опитування, яке проводилось у 2014–2015 роках. За їх даними проведення Антитерористичної операції з метою повернення підконтрольних сепаратистами територій підтримувалось лише 6% населенням Донбасу [1] Також підтримка президента РФ Путіна була вищою та складала 5,8 балів з 10 можливих, тоді як президента України Януковича – 3,6 [3].

Перша активна фаза інформаційної війни проти України припала на 2014–2015 р. Вона охарактеризувалась активними бойовими діями на сході нашої держави, а саме у Донецькій та Луганській областях та отримала назву Антитерористична Операція. Разом з тим, спостерігалась активізація інформаційної війни. Таким чином Антитерористична операція стала першою гібридною війною направленою проти України.

Інформаційна війна була спрямована на український народ та військовослужбовців Збройних Сил України.

Перший напрямок зосереджував увагу на розповсюдженні неправдивої інформації щодо дій українського уряду та Збройних Сил України, а також виправдовувало дії терористичних угруповань, які орудували у захоплених населених пунктах Донецької та Луганської областей. Як зазначає науковець Дмитро Коваль Російська Федерація за допомогою інформаційної зброї розгортала ксенофобію, тероризм і дискредитувала український уряд, що безпосередньо порушувало міжнародне право [9, с. 871].

Другий – на зниження морально-психологічного стану (МПС) військовиків. На психологічне здоров'я військовослужбовців впливали багато факторів, в першу чергу це самі бойові дії, які включали стресові ситуації, загибелі побратимів, поранення тощо. Також ЗС противника використовувались різні методи інформаційної війни:

– Дезінформування. Блокування українських телеканалів та радіопередач та поширення російського контенту в мережі Інтернет. Також за допомогою населення областей, на яких проводились

бойові дії, розповсюджувались чутки із недостовірною інформацією.

– Залякування. Противником широко використовувались листівки, смс повідомлення та листи на електронну пошту із зазначеними особистими даними військовослужбовця та членів його сім'ї й погрозами щодо їх життя.

– Створення прихильності населення до російських військовослужбовців. Розповсюдження інформації щодо необхідності втручання російських військових задля покращення умов життя українського населення на сході України. (збільшення грошового забезпечення вразі приєднання до РФ).

Відповідно, перед офіцерами по роботі з особовим складом постали завдання, які стосувались протидії інформаційній війні задля підвищення МПС.

Внутрішньо-комунікаційна робота – основним напрямком якого є формування довіри особового складу до військово-політичного керівництва держави та військового командування шляхом доведення інформації стосовно суспільно-політичної та бойової обстановки, а також руйнування чуток. Внутрішньо-комунікаційна робота включала: командирське та бойове інформування, національно-патріотична підготовка та аналіз проведення дій [10].

Військово-патріотична робота яка спрямовувалась на формування у військовослужбовців патріотизму, національної свідомості, а також підтримання морально-психологічної і військово-професійної готовності і мотивації. Основні форми, які використовувались це бесіди, вшанування героїв, дні відкритих дверей, «Уроки мужності», тощо [10]. Такі заходи надавали змогу підвищити престиж військової служби серед населення України, виховувати патріотичні настрої на прикладах мужності та героїзму військовослужбовців, які були учасниками Антитерористичної операції, а також підтримувати та розвивати традиції української армії.

Культурологічна робота полягала у організації дозвілля і відпочинку військовослужбовців. Організація концертів, тематичних вечорів, вистав, конкурсів, екскурсій надавали змогу відволіктись від військових дій та отримати психологічний і духовний відпочинок [10].

Після завершення активної фази бойових дій та визначення чітких позицій противника інформаційна війна мала стабільний характер. Саме в цей час почався розвиток системи морально-психологічного забезпечення та утворення нових структур, які стали містком між військовослужбовцями

та населенням, яке проживало в зоні проведення бойових дій, а також протидіяли інформаційній війні проти України.

Офіцерами з морально-психологічного забезпечення (до 2017 року – офіцер по роботі з особовим складом) проводилось психологічне забезпечення, яке включало в себе:

– оцінка і прогнозування МПС своїх військ і противника;

– здійснення психологічної підготовки особового складу до бойових дій;

– психологічний супровід, допомога та реабілітація воїнів [10].

Оцінка та прогнозування МПС проводилась шляхом групових та особистих бесід, тестування, групових вправ, що необхідні були для виявлення можливостей правопорушень серед військових, суїцидальної поведінки, посттравматичного синдрому, в тому ж числі готовності до виконання бойових завдань.

Психологічна підготовка проводилась в місцях постійної дислокації. Вона включала в себе навчання особового складу тренінгам самоконтролю, основам психологічної допомоги та стресостійкості.

Супровід проводився безпосередньо під час виконання бойового завдання та включав в себе підтримання бойової готовності, бажання до прояву ініціативи, попередження негативних психічних станів [11].

У 2017 році були створенні групи психологічної допомоги, до яких входили офіцери з психологічною освітою, які проводили індивідуальні психологічні консультації, групові та індивідуальні профілактики посттравматичних стресових розладів, надавали методичні рекомендації щодо згуртованості військових колективів. За їх даними результатом проведених заходів понад 90% військовослужбовців, які хотіли покинути лави Збройних Сил України заявили про готовність продовжувати військову кар'єру [7].

Питання мотивації військовослужбовців залежить і від ставлення цивільного населення до української армії, а також, як зазначає Олег Костюк у своїй науковій роботі «Політико-правові передумови введення системи цивільно-військового співробітництва на території проведення АТО» [12, с. 233], задля недопущення гуманітарної катастрофи, зростання соціальної напруги в районах, на яких проходять бойові дії було створено нову структуру Цивільно-військове співробітництво (ЦВС), призначення якої є координація та практичне виконання заходів ЦВС, сприяння

у межах своєї компетенції в організації та підтриманні відносин з цивільним населенням, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, тощо.

Якщо ж проводити порівняння із структурою морально-психологічного забезпечення, діяльність якої зосереджена на військовослужбовцях, то новостворена структура, як відгалуження МПЗ із основним напрямком діяльності на цивільне населення. У своїй роботі «Особливості роботи груп цивільно-військового співробітництва 24-ї ОМБР на територіях Луганської області у 2016–2017 роках» [13], автор Іванна Чобіт роботу ЦВС поділяє на три етапи:

Початковий – який відбувається перед виїздом бригади у зону проведення АТО (ООС). Група ЦВС із командуванням бригади проводять переговори із представниками населеного пункту, в якому будуть зайняті бойові позиції, щодо зайняття військовими цивільних будівель та визначених територій в районі населеного пункту.

Основний – включає забезпечення сприятливих умов для виконання бригадою покладених завдань, шляхом надання допомоги цивільному населенню. Так, наприклад, одним із перших гуманітарних проєктів ЦВС було у 2015 відновлення водопостачання у селищі Бердянському до якого залучились не тільки військовослужбовців, а й волонтери. Також офіцери ЦВС систематично відвідували дитячі будинки із гуманітарним вантажем (питна вода, кондитерські вироби, канцелярські товари, тощо). Такі дії впливали на зміну

світогляду серед населення, зменшення агресивності до українських захисників, а також проявів допомоги до підрозділів [14].

Завершальний – робота пов'язана із виходом бригади в пункт постійної дислокації, яка полягала у попередження органів місцевої влади щодо здійснення маневрів військовослужбовцями, передачу майна, а також передача оперативної інформації представникам ЦВС бригади, яка прибуває на ротацію [13, с. 296–295].

Висновки. Офіцери з військово-гуманітарного профілю займають важливу ланку в підготовці та веденні бойових дій. В першу чергу офіцери з морально-психологічного забезпечення забезпечують стійкий моральний дух, допомагають уникнути посттравматичного синдрому та підтримують морально-психологічний стан у військовому колективі. Цивільно-військове співробітництво тісно співпрацює із населенням та органами влади у відповідних населених пунктах в яких відбуваються бойові дії задля створення умов для військових так і допомозі самому населенню у вирішенні проблематичних питань. Робота офіцерів МПЗ та ЦВС значно допомагає зменшити вплив інформаційної війни РФ проти України розвінчуючи неправдиву інформацію стосовно Збройних Сил України. Зважаючи на новітній досвід, який отриманий під час повномаштабного вторгнення РФ в Україну, є необхідність подальшого дослідження цього питання задля покращення роботи військово-гуманітарної складової Збройних Сил України.

Список літератури:

1. Балакірева О.М., Серєда Ю.В., Дмитрук Д.А. та ін., Соціальні зрізи українського суспільства (моніторинг соціально-економічних очікувань населення 2005–2014 рр.). НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2015. 78 с.
2. Путін вперше визнав, що «зелені чоловічки» – його військові. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/04/17/7022770/> (дата звернення 01.05.2022).
3. Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992–2015 років, Київ, 2015. С. 533
4. Гозуватенко Г.О. Особливості морально-психологічного забезпечення військ (сил) в умовах реорганізації Збройних Сил України. URL: http://vlp.com.ua/files/31_4.pdf (дата звернення: 01.08.20).
5. Стасюк В.В. Сутність і зміст психологічного забезпечення підготовки та застосування військ (сил) в сучасних умовах. Вісник Національного університету оборони України 1(38), Київ, 2014. С. 309–313.
6. Алещенко В.І. Психологічне забезпечення в Збройних Силах України: шляхи удосконалення. Вісник Національного університету оборони України № 6(37), Київ, 2013. С. 177–182.
7. Капінус О.С., Романишин А.М. Робота позаштатних груп психологічного забезпечення в зоні проведення антитерористичної операції у 2014–2015 році. Матеріали наук.-практ. Конф. ХНУ ПС ім. Кужедуба (Харків: 30 червня 2017), Харків : ХНУПС, 2017. С. 29–31.
8. PhD Peter A Mattsson Modern Russian Psychological Operations (PSYOPS), URL: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/117652/MATTSSON%20Peter_WG10_Abstract_Modern%20Russian%20Psychological%20Operations%20%28PSYOPS%29.pdf?sequence=2 (дата звернення: 06.08.20).
9. Коваль Д.О. Інформаційна війна Російської Федерації проти України: оцінка міжнародного співтовариства. Українська резолюція гідності, агресія РФ і міжнародне право: монографія/ за ред. М. М. Антонович, Б.В. Бабін, М.О. Баймуратов, І.А. Березовська, І.Г. Білас; Київ : К.І.С, 2014. С. 863–871.

10. Ягупов В.В. Морально-психологічне забезпечення, 2002, URL: <http://medbib.in.ua/zmist-moralno-psihologichnogo-zabezpechennya.html> (дата звернення: 22.05.2022).
11. Види психологічної підготовки URL: <https://sites.google.com/site/internettehnologiievosviti/vidi-psihologisnoie-dopomogi> (дата звернення: 22.05.2022).
12. Цивільно-військове співробітництво на території Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи: колективна монографія/ відп. ред. І.Г. Патер. Львів. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. С. 233.
13. Чобіт І.Р. Особливості роботи групи цивільно-військового співробітництва 24-ї ОМБР на території Луганської області у 2016–2017 роках. Цивільно-військове співробітництво на території Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи: колективна монографія/ відп.ред. І.Г. Патер. Львів. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. С. 295–296.
14. Підрозділ цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України допомагає жителям Донбасу [електронний ресурс] URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2016/10/23/pidrozdil-czivilno-vijskovogo-spivrobotnicztva-zbrojnih-sil-ukraini-dopomagaе-zhityam-donbasu/> (дата звернення: 20.06.2021).

Kmin A.O. THE ROLE OF MILITARY-HUMANITARIAN OFFICERS IN THE FIGHTING IN EASTERN UKRAINE (2014–2020)

The article considers the main tasks of the information war of the Russian Federation against the Ukrainian people and the leadership of Ukraine during the Anti-Terrorist Operation in the period 2014–2020. The author considers the role of specialists in the military-humanitarian profile, namely specialists in moral and psychological support and civil-military cooperation, in training and directly in hostilities in the east of our country. Their opposition to the Russian information war waged by the enemy against Ukraine, directing it in the following areas: misinformation, intimidation and building the commitment of the civilian population to the Russian invaders.

It has been determined that moral and psychological support officers are responsible for a healthy military climate in the staff, crime avoidance and the moral and psychological condition of each serviceman. They also process and prove information in order to prevent the spread of false rumors and news that can cause panic and contribute to crime. Civil-military cooperation also plays an important role. In contrast to the moral and psychological, specialists communicate closely with the local population and management. Their work is aimed at providing conditions for combat missions and assisting the local population in resolving problematic issues and avoiding misunderstandings.

The studied literature provides an opportunity to conclude that military specialists in the military-humanitarian profile play a significant role in ensuring the combat readiness of the unit. They create appropriate conditions for the military and local in the combat zone.

Key words: *Armed Forces of Ukraine, moral and psychological support, work with personnel, combat operations, OOS (ATO).*